

המועצה מאשרת חסות ותמיכה כספית בכינוסים הבינלאומיים הבאים שיתקיימו בארץ בשנת תש"ן: כנס בנושא "המאחד והמפריד בדתות": הכינוס ה-11 של הפדרציה האירופית לכימיה של תרופות; כנס בנושא "מעבר חוסי"; כנס בנושא "מגיאהילה לאיסלם"; סדנה באסטרונומיקה.

כמו כן המועצה מאשרת חסות ותמיכה כספית בכינוסים הבינלאומיים הבאים שיתקיימו בארץ בשנת תשנ"א: כנס על האיכותולקלאום בארץ-ישראל ובעבר-הירדן, הכנס השמיני של האגודה לנוירולוגיה ופסיכיאטריה לדרום-מזרח אירופה.

התמיכה הכספית במפעלי האנומסטיקון ובאינדקס האמנות היהודית תבוא ממקורות האקדמיה (ות"ת) וממקורות חוץ. המועצה תמנה למוסדות שונים להשגת הכספים הדרושים. ועדת התוכניות מתבקשת לדון בעניין המפעל Tabula Imperii Romani, המפעל לחקר ספרות הפולמוס ותוכנית הפעולה לציון 500 שנה לגירוש ספרד, ולקבוע את סכומי ההשתתפות של האקדמיה במפעלים אלה.

מפעל תיעוד חברי האקדמיה - תוכנית פעולה לתש"ן

המועצה מאשרת את המטח העבודה במפעל תיעוד אישי האקדמיה המשותף לאקדמיה ולמכון ליהדות ומגנו של האוניברסיטה העברית בירושלים. המועצה מבקשת ממרופי היים ביגארט לסייע במפעל זה. בתש"ן יוראינו 5-15 חברי אקדמיה. המועצה תומכת ברעיון לבחון דרכים לטיפול בעובנות של חברי האקדמיה.

ביום ט"ו בתשרי תש"ן (14 באוקטובר 1989) הלך לעולמו חבר האקדמיה, פרופ' דב סדן ז"ל. מוכאים כאן דברים מן הראיון עמו, שנתרך בשנת 1970. החומר נמסר לאקדמיה במסגרת מפעל התיעוד המשותף לאקדמיה הלאומית הישראלית למדעים ולמכון ליהדות ומגנו, האוניברסיטה העברית בירושלים.

דב סדן

הרהורים על סופרי יידיש בארץ ישראל

אכן ישראל היא פרוכניציה בכלל יצירת היידיש בימינו. לא רק פרוכניציה, אלא שהיא כמעט מתחרה בשני המרכיבים האחרים: המרכז כאמריקה, והמרכז ברוסיה. לספרות היידיש יש עכשיו מרכז חשוב ופעיל בישראל, ולאחרונה פועלים במרכז זה הסופרים הצעירים ביותר בעולם.

לענין מעמדה של היידיש בציבור הישראלי כיום לעומת מעמדה לפני שנות דור, נצא מן ההנחה שהמאבק פחות משהיה מאבק בין הלשונית היה מאבק בין התנועות הציבוריות. מבחינה זאת נשתנתה הקונפניגורציה הציבורית האידיאולוגית-המפלגתית במציאות היהודית מן הקצה אל הקצה, וממילא נשתנתה כל התמנה של יחסי הלשונית.

המלחמה שאנחנו קוראים לה מלחמת הלשונית היתה בעצם מלחמה בין שתי תנועות: האחת, שהוגדרה כציונות, אמרה שאחרית האומה כראשיתה: שיבת העם אל ארצו היא ערך קמאי העשוי להתחדש, והוא מתחדש והולך. האחרת, אחד מבטיייה היה "הבונד" או "הפולקיוס" או "הטריטוריאליזם", שתפסו תמונה קצרת-ימים ביותר כתולדות ישראל. הלשונית נעשו כלי

מלחמה. אפשר שאנחנו עתה, עם המפנה הגדול, חורנו לעמדה היסודית-ההיסטורית שלמני מלחמת התנועות האלה, דהיינו, של יחס מחושב או פונקציונלי אל הלשונית, הלשון האחת, שעל דרך המליצה אני קורא לה לשון הנצה, והלשון האחרת, שאני קורא לה "לשון הומנים". השאלה היא כיצד שתי הלשוניות האלה מסתדרות, ואם גם היום אפשרית חלוקה פונקציונלית מחושבת. אין בידי להשיב על כך, אבל ברור כי עתה שאלת היידיש היא שאלת שמירתו וקיומו של נכס תרבות גדול העומד לגופו מוחץ למערכת הייחוסים המפלגתיים, האידיאולוגיים וכדומה. על כן חל כאמת מפנה גדול גם בארצנו לגבי היידיש, ואם אין הוא מורגש עתה בברור, עשוי שיהא מורגש מחר, ויש מרח לאור זמן.

נפרש את דברינו. הלשון העברית ביצרה את עצמה בכל שטחי החיים. האם העובדה הזאת מבטלת את הרכוש העצום, הגדול והחיוני שהעם שיקע ביצירת לשונות הומנים שלו, וראש להן שתיים לשונות: לשון ארמית ולשון יידיש, שאין כמותן בכל הלשוניות לשפע, לחיות ולעושר פנימי וחיצוני כאחד. השאלה היא מה במציאות העברית מעמדה של

האימריכה התרבותית הגדולה הזאת. לעת עתה עוד לא נשתתקו קולות של שלושם. הרבה אינרציה עושה, הרבה הקישור אל יום אתמול עושה. אבל במשך הזמן אין ספק כי ייווצר יחס מיוחד. האם הוא יהיה כדרך היחס ללשון הארמית או יחס אחר - ימים ידברו. לעת עתה אנחנו מחויבים להסב את תשומת הדעת כי זהו קניין תרבות גדול של עמנו ורוחו.

לענין המלחמה בעד יידיש ונגדה בארץ ישראל, אם בכלל ניתן לדבר על מלחמה ממשי, הרי יש להבחין בין הכוחות הציבוריים הפועלים לבין גורמים מהומתניים. בעניין הכוחות הראשונים, הרי השאלה לא היתה כלל נגד יידיש, אלא בעד עברית. יידיש ידעו רוב העולים. עברית היתה תחום שנבנה והלך מתחילתו לא כלשון ספרות אלא כלשון דיבור וכלשון לימוד של כל מקצועות החיים. היגיעה היתה לבנות מתוך עקיבות ורציפות של מציאות לשונית עברית, ושאלת היידיש לא היתה שאלה מרכזית. לא היו כוחות בעליה שתבעו את מרכזיותה.

הסימן המובהק הוה של התייחדות סופרים כפולי לשון כלשון העברית בלבד, אף הוא שלמד משהו.

אמנם מדי פעם בפעם היו קצת הפגות קטנות וזעירות, אבל אין ליחס להן משקל גדול יותר. לא כן, לאחר העלייה הרביעית, כשנעשו כמה מפעלי יידיש, בייחוד בטרחתם של מפעלי ציון שמאל. כאן היו כמה וכמה הפרעות רציניות שנבלו בתחום הטיור ואף נלשו סמנו. אבל זו טעות אופטית נמורה אם סבורים כי התבצרותה של הלשון העברית באה בשל המשוכות ומעשי ההפקר האלה. בכל אלה היתה מעורבת קבוצה קטנה קיצונית. הלשון העברית התבצרה בכוח ימניתה שלה עצמה ושל נשאייה. ועל כן, אף בימים ההם נדרשה מפי חוגים ויחידים רציניים עמדה של סובלנות ואף של חיבה כלפי היצירה ביידיש, שקמו לה משוררים אהובי ארצנו ומאהביה. אמת, משנה חסוד נעשה כשהוצעה קתדרה ליידיש בתרפ"ו. התצעה נדחתה אף על פי שאישים בעלי השפעה גדולה דרשו את הקטמה (מהם: חיים נחמן ביאליק וברל כצנלסון), וניצחו המתנגדים (מהם: אוסישקין ורופי קלאוזנר), אולי מפני חולשתו של נגיד האוניברסיטה ד"ר סאגנס. זה היה משנה פנימי של האוניברסיטה, התובעת מעצמה ואף מקיימת את כליית כל ערכי היחודות כעניין חקירתה וכניין לימודה. אסור היה לה להוציא מכלל מדעי היהדות את הענף החשוב הזה. על כן היה זה מובן מאליו שעם חידוש הלימודים באוניברסיטה העברית לאחר ייסוד המדינה, אף נוסדה קתדרה ליידיש, המקיימת את החובה הזאת שנוחחה במשך שנים. עניין היידיש חשוב לאוניברסיטה מכמה טעמים. ראשית כל, יידיש לנופה כקניין תרבות, ספרות ולשון. מצד אחר, הויקה של מקצועות לימוד אחרים ליידיש, שהם מקצועות שהידיש מקיימת בהם תפקיד מרכזי. הרי אי אפשר לשער כי יש לימוד היסטוריה של מזרח אירופה, ורסיה ותנגותיה בלא יידישה של רוב התעודות שהן ביידיש. והוא הדין אף בתנועות רוחניות כחסידות. ההשתלבות האורגנית של לימוד זה בתוך האוניברסיטה אף הוא מעיד על סידת נחיצותה של היידיש.

לי אין כל ספק, שכשם שירושלים נעשתה מרכז לחכמת ישראל כולה, ואין מרכז אחר שיתחרה בה, סכל הבחינות, כך היא דרך הטבע תהיה מרכז הענף האורגני של חכמת ישראל, מה שאי קורא יחכמת יידיש.

עניין המוסדות המיוחדים ליידיש אף הוא טעון עידוד. יש צד של סכנות, אבל יש גם צד של סיכויים. צד הסכנות הוא ששרידי אידיאולוגיות שעברו ובטלו מן העולם יתבצרו במוסדות אלה כדי להציל את מעמדן האידאולוגי מאחורי הבריקאדה של יידיש,

כביכול. אבל אלה הן סכנות ששעתן קצרה. הן אינן מרובות בעיני מאשר מיני ההפגה שהזכרתיים קודם. הסיכויים מרובים ביותר, דהיינו, שיהיו מרכזים שבהם ניתנת תשומת לב מספקת, ראיה ומלבבת ליידיש, לתרבותה, לספרותה וללשונה. יבית שלום עליכסי יכול להיעשות מרכז מחקר חשוב. לעת עתה רוב האוצרות נמצאים בו כאבן שאין לה הפוכין. אבל נקווה, כי קבוצה של חוקרים צעירים תסתער על אוצרות אלה ותעשה עבודת פיענח ומחקר גדולה על שלום עליכס, שהוא מן החיוניות הגדולים והעשירים ביותר של ספרותנו בכלל. ליבית שלום עליכסי נועד, איפוא, תפקיד מחקרי בייחוד.

יבית ליידיש אפטר שיעמוד בפניה צדדית, ואפטר שיסב בראש השולחן. אפטר שיעמוד בפניה צדדית, אם אנשים וקנים בלבד יתרכו בו לשם תרעומות וטרוניות. אפטר שיסב בראש השולחן, אם יתרכו בו אנשים צעירים, תלמידים, נוער, המעניינים לדעת את האימריה החשובה הזאת. הכל תלוי בשנתיים הראשונות - האם זה יהיה יבית התרעומתי או יבית העבודה.

אמשיך בדברים על מעשים שלא הגיעו לכדי ריכוז במפעלים, אבל הם ראויים שנוכרו אותם. לכאורה, עובדות קטנות, כגון עובדה כי סלפני כ-30 שנה היתה התעניינות ערה ומעילה בשירת יידיש החיה בהרבה קיבוצים. לכאורה היה זה מעשה של איש אחד, זאב יוסקוביץ, הנקרא היום יוסיפון, חובב שירת יידיש, שהיה רושם לו על מי פתקים את מיטב השירים המתרסמים והולכים, והודד מקיבוץ לקיבוץ וקורא אותם. אין לצמצם את הדבר לחיבה ולחובבות של יחיד במקום שיש עשרות ומאות מקשיבים. ולא עוד, מן ההתעניינות הזאת צמחה אף הפעולה העממה של תרגום ספרות יידיש ושל כתיבה עלית. יש כבר ספרות גדולה על ספרות יידיש, ספרים מיוחדים על ספרות יידיש הכתובים בלשון העברית. ולמי הם כתובים? לקוראים העבריים. עובדה אחרת: לפני שנים הרבה נעשו נסיונות של הצגות, כגון יבדולת יוסף בקיבוץ במרחביה, ואחר-כך נמשכו הניסיונות אף בקיבוצים אחרים. אף אלה נעשו באולמות גדושים קהל, קהל צעירים, גיל אחר לא היה בימים האלה בקיבוצים. השאלה היא מה הגיע אותם הגיע אותם שוב שיקול של ערך תרבות שמן הראוי שלא ישתכח אלא ישתמר. עובדה נוספת, תגבורת התעניינות ביידיש שבאה לרגל המומלריות של מאבגר. ולא עוד, דין עכשיו לקרוא רענויות של מבקרי תיאטרון המתחיים את דבריהם בהבעת צער שלא הבינו אלא זעיר שם את לשון ההצגה. אלה

דברים שכבצו ועלו מאליהם. על כן דין לחשוב שלא טעיתי בהשערתי כי אנחנו נמצאים בדרך השיבה אל לפני מריכת הלשונות, כשהסכנות של הלשונות היתה שכנות טבעית, לפי הפרופורציות ההיסטוריות של כל לשון, לפי התנאים ההיסטוריות של כל לשון. כל הדיבורים האלה על גבירה ועל שפחה הם דברי סרק, משום שמעולם ערך תרבות לא התבייש להיות שפחה, אם הוא נדרש להיות שפחה. העיקר בעצם לא גבירות ולא שפחות אלא שיש כלי מבטא לרוח העם, להפך העם, לדמיון העם, זה שאנחנו עשירים יותר מכל עם, ולא היתה לנו לשון אחרת, אלא היו לנו תמיד עוד לשונות בית. היתה לנו לשון בית וליד לשון בית אף לשון תרבות, ואיני יודע אם המעמד הזה ביסודו ישתנה וצריך שישתנה. מעולם לא שמענו שעשיר ברוח רוצה להיות דל ברוחו, שמי שיש לו נכסי תרבות ירצה לדלדל את עצמו. כיצד אנחנו נושא ברו-הלשונות? תנו לחיים והם יפתרו. על כל פנים לא יפתרו מאניאקיס מצד זה או מאניאקיס מצד זה. החשבון היום שונה, החשבון אחר, וכבר אמרתי, דרכם של הנכדים שמבחינות הרבה הם קרובים יותר לטכיהם מהם קרובים להוריהם. דבר זה נראה גם כאן, ובמידת מה אף ראיתי אותו בארה"ב. תנו לחיים שיסדרו את שותפות הלשון, לא מתוך שהם יקראו בפרוגרמות של אנשי ציטיא או בפרוגרמות של אנשי יתרבותי. אלה הם מוסדות, אישים שהיו. תנו להכריע למי שחווה ורואה את עצמו אף נושא בעולו של מה שהיה.

לענין הלשונות כפי שהיה במשך שנים הרבה במזרחה של אירופה, כבר דיברתי על האנומליה הזאת של שני כיווני חינוך שהיו בפולין. תלמיד יתרבותי יצא מלפני בית ספר ולא הוכן לקרא לא את שתני היבדני, היפאלקסצייטונגי, ולא את העתונים המרכזיים של הציונות, ואלה היו עתוני היידיש, ימאמענט ויהוינט. הוא אף לא הוכשר לדבר חשוב מזה, כלומר, שיוכל לקרוא את שלום עליכס או את פרץ במקורם, בלשונם. הוא הדין בתלמיד שיצא מציטיא, שהתחילה אצלו תולדות ישראל בתקופה די מאוחרת מבחינת ביטוי הלשון. והוא לא הוכשר שם שיוכל לקרוא יבראשית בראי במקורו, שיבין את שירו של רי יהודה הלוי במקורו, שיבין את ביאליק בלשונה. כלומר, זאת היתה אנומליה בתוך תרבותם של יהודי פולין. והאנומליה באה מן הכיוונים ההיסטוריים הקיצוניים. אני כציוני ודאי קראתי לכיוון של היבדני-א-היסטורי, אצטו היסטורי. אבל בעיני היבדני היה היסטורי, היסטוריה צעירה יותר.

אבל בעניין זה היתה הכרעה עם ריכוזם של יהודים הרבה בא"י, שהוא היה שונה מריכוזם, נאמור, באמריקה, כי הוא חולל את תקומת מדינתם. האנומליה הזאת, אין להמשיך בה. דהיינו, גם מן הדין שאנחנו נכשיר את התלמיד שיוכל לקרוא גדולי ספרות אלה במקורם. אין אצחנו רשאים לגזור גזירה על שלום עליכם, שיהיה נקרא בכל הלשונות שבעולם, מלבד לשון אחת, לשונו שלו. אני מבין שיש בעיה של פרופרציה בלימודים. על כן הצעתי לפחות לגימנסיות להנהיג לימוד רשות של יידיש בכיתות התחתונות, מתוך

סברה שסופו יוליך גם ללימוד חובה בכיתות העליונות. לדעתי, דין לנהוג כך לגבי לשונות היהודים בכלל, בייחוד אם יתייחדו זרמי ספרות שונים בתוך בתי הספר, מה שהם קוראים 'ימגמות', שתהיה גם מגמה לצד לשונות היהודים שתכשיר את התלמידים ללימוד גבוה יותר ולהעמדת קבוצת מורים שתפנה אל שכבת האינטליגנציה העממית. המריבה שעוד פה ושם מהבהבת, שהיא שריד מריבת הלשון, באה בעצם משרידי הבוגדאים, שהיו רוצים להשיג פה את שלא השיגו בפולין. דבר זה הוא כמוכן מחוץ לגדר

המצוי. אני מסופק אם יש בכלל נידול לחבורה הזאת. בלבי אין אני מתרעם עליהם. אפשר שאינם יכולים לקפוץ מעורם, כשם שאין אפשר שהיבראיסטים צרופים יקפצו מעורם, והם שומרים על מנוחים לשוני קדוש. מעבר להם מתפתחת מציאות אחרת, וכשם שאנחנו מעוניינים שיהתודעה היהודית כמי שקוראים לה בנוסח קצת נפות, או בנוסח פשוט יותר, דעתנו את עצמנו, שהיא תכלול כל מה שיצרנו, תכלול אף את לשון היידיש, שאין לנו לשון משופעת ועשירה ממנה, או כפי שהגדיר אותה ברקוביץ', לשון שצרה ואף נוצרה כפי אופיו של היהודי.

אוגוסט 1970

בהוצאה לאור

בקרום עומד לראות אור הכרך הראשון של ספרו של ד"ר חסיב שחאדה. אנו מביאים כאן סקירה תמציתית על המהדורה.

התרגום הערבי לנוסח התורה של השומרונים

ההדיר לפי כתבי-יד וצירף מבוא

חסיב שחאדה

כרך א: בראשית-שמות

זהו הכרך הראשון בסדרה של שלושה כרכים העוסקים בתרגום הערבי לנוסח התורה של השומרונים. הכרך השני יכיל את התרגום הערבי של שלושת החומשים הנותרים, ואילו הכרך השלישי - כרך המבוא - ידון בנושאים אלה: צמיחתו של התרגום הערבי השומרוני; דחיקת רגליה של הארמית השומרונית על-ידי הערבית; הסתרגמים ותקופותיהם; זיקתו של התרגום הערבי לחומש השומרוני, לתרגום הארמי (השומרוני) ולתפסיר רסי"ג, טיבה של הערבית השומרונית המשתקפת בתרגום; תיאור כתבי-היד ודרך ההדרת התרגום.

התרגום הערבי השומרוני לתורה טרם יצא לאור בשלמותו, ואף מה שיצא מסנו אינו עומד בפני הביקורת היום. הוא הגיע אלינו בשני טיפוסים עיקריים: האחד קדום, ככל הנראה מן המאה הי"א - ראשית המאה הי"ב, והוא מיוחס למלמד השומרוני הידוע אבו-אלחסן (אב חסדה) אל-צורי, אך זהותו של המתרגם עדיין לוטה בערפל, ותאחר מאוחר - הטקסט המעובד של אבו-סעיד בן אבי אלחוסין בן אבי-סעיד בן המאה הי"ג. אבו-סעיד נמר אומר לעבד נוסחים של התרגום שהיו בשימוש בני עדתו במצרים כדי לנפותם מהשפעת התפסיר של רסי"ג. שני הטיפוסים של התרגום הערבי השומרוני לתורה מוגשים כאן זה מול זה. הטיפוס הקדום המונח ביסוד המהדורה לקוח מכ"י שכם (בית-הכנסת) (סיסנו א במהדורה), שהועתק בשנת 1204, והוא מובא בצד ימין של מיפתח הספר. מולו בעמוד שמאל מובא הטקסט המעובד של אבו-סעיד על-פי כ"י 5 Arabe שכ"ב-הספרים הלאומי בפאריס (סיסנו B במהדורה), שהועתק לפני השנה 1514.

כל אחד משני נוסחי התרגום המונחים ביסוד המהדורה מושווה עם קבוצה של כתבי-יד. הנוסח הקדום מושווה עם תשעה כתבי-יד, הקדום בהם הוא משנת 1215 והמאוחר משנת 1758/9. הנוסח של אבו סעיד מושווה עם אחד-עשר כתבי-יד, הקדום בהם הוא משנת 1323/4 והמאוחר מן המאה הי"ג, לכל המקודם. עשרים כתבי-יד אלה המפרנסים את האפאראט התחתון - מדור חילומי הגירסאות - נבחרו מתוך כשישים כתבי-יד שנבדקו על-ידי המהדיר. באפאראט העליון מעיר המהדיר על כל הנהגה שהגיה בנוסח המנים של המהדורה.

יריד הספרים הבינלאומי בפרנקפורט

באוקטובר 1989 השתתפה הוצאת הספרים של האקדמיה ביריד הספרים הבינלאומי בפרנקפורט. פרסומי האקדמיה הופיעו לראשונה בקטלוג התאחדות הוצאת הספרים, שהוכן ליריד. ניכרה התעניינות רבה בפרסומי האקדמיה.

ברכות

★ לפרופ' אהרון ברק

על קבלת התואר ידוקטור כבוד למילוסופיה מטעם מכון ויצמן למדע.

★ לפרופ' יובל נאמן

על בחירתו לנשיא כבוד של הארגון הבינלאומי לחקר הסימטריה.

★ לפרופ' מיכאל סלע

על בחירתו לחבר האקדמיה של לאופולדנה.

★ לפרופ' דן פטינקין

על קבלת התואר Distinguished Fellow לשנת 1989 מטעם ה-History of Economics Society ולרגל ה-Keynes Annual Lecture שנשא באקדמיה הבריטית.

★ לפרופ' עזרא פליישר

על קבלת התואר ייקיר המכון לחקר התלמוד ע"ש שאיל ליברמן ועל בחירתו לנשיא האיגוד העולמי למדעי היהדות.

★ לפרופ' יהושע פראוור

על קבלת התואר ייקיר ירושלים.

★ לפרופ' אפרים קציר

על בחירתו לנשיא הוועדה הבינלאומית לביוטכנולוגיה של אוקספורד.